

NAAR EEN HERSTELRECHTELIJK JEUGDSANCTIERECHT

Hilde GEUDENS en Lode WALGRAVE*

Dit artikel is een samenvatting van het voorstel dat we in opdracht van de Minister van Justitie S. De Clerck geschreven hebben, getiteld 'Op zoek naar een herstelrechtelijk jeugdsanctierecht in België. Een denkoefening.'¹ De kernidee van het voorstel is dat een gerechtelijke reactie op (jeugd)delinquent gedrag het herstel of de compensatie van de aangerichte schade moet mogelijk maken of bevorderen.

1. Huidige reactie op jeugddelinquentie

1.1. BESCHERMINGSMODEL

Op dit moment wordt er vanuit een beschermingsmodel gereageerd op jongeren die delicten plegen. Dit beschermingsmodel beoogt in te spelen op de sociaal-psychologische behoeften van de jonge delinquent. Het delict zelf is onbelangrijk, hoogstens een aanleiding tot de tussenkomst. In het jeugdbeschermingsmodel vertrekt men van de idee dat delinquent gedrag een symptoom is van een misgelopen ontwikkeling omwille van sociale, psychologische of medische oorzaken. Meer en meer groeit evenwel de overtuiging dat slechts een gedeelte van de jeugddelinquentie echt te wijten is aan sociale, psychologische of medische problemen. Het zijn voornamelijk de darknumber-onderzoeken die dit aantonen. In dark-numberonderzoek (ook self-reportonderzoek genoemd) worden jongeren anoniem bevraagd over mogelijke strafbare feiten die ze in een voorafgaande periode gepleegd hebben. Uit deze onderzoeken blijkt dat tussen de 70 en de 90% van de jongeren wel eens een norm-overtreding begaan en dat dus de gerechtelijke geregistreerde jeugddelinquentie slechts een (klein) gedeelte vormt van de werkelijk gepleegde jeugddelinquentie. Een delict plegen is dus vaak een normaal onderdeel van de adolescentiefase en stopt doorgaans rond de 18 jaar, ook als er geen gerechtelijke reactie is geweest. Dit betekent dat de basisidee waarop de hele jeugdbescherming is gestoeld, achterhaald is. Bovendien kunnen diverse rechten niet gewaarborgd worden, zoals bijvoorbeeld het proportionaliteitsbeginsel. Dit beginsel stelt dat de zwaarte van de straf of maatregel in verhouding moet staan met de ernst van het gepleegde misdrijf. Aangezien in een beschermingsmodel de persoon van de dader centraal staat, en de band tussen misdrijf en de sanctie wordt verlaten, kan het proportionaliteitsbeginsel niet geres-

* Onderzoekster en gewoon hoogleraar, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, KU Leuven.

1. De volledige tekst is H. GEUDENS, W. SCHELKENS en L. WALGRAVE, *Op zoek naar een Herstelrechtelijk Jeugdsanctierecht. Een denkoefening*, Leuven, Onderzoeksgroep Jeugdcriminologie, juli 1997, 42 pp. + 12 pp.

pecteerd worden. Een ander gevolg van dit dadergerichte model is dat slachtoffers in de kou blijven staan. Een derde voorname kritiek is dat dit opvoedingsmodel niet meer beantwoordt aan het gewijzigde kindbeeld. Het kind/de jongere wordt meer en meer beschouwd als een volwaardige drager van (mensen)rechten en zelfs als handelingsbekwaam. Ook heel wat recente jeugdbeschermingspraktijken, zoals bijvoorbeeld de toepassing van de gemeenschapsdienst, laten deze evolutie zien. Zij vertrekken eerder van mondigheid, bekwaamheid en verantwoordelijkheid van de jongeren.

Kortom, er is dringend nood aan een ander rechtsmodel dat tegemoet komt aan de diverse hierboven geformuleerde kritieken.

1.2. TERUGKEER NAAR HET STRAFRECHT

Vanuit de ontevredenheid met het beschermingsmodel gaan er stemmen op om ook de minderjarige delinquenten te onderwerpen aan het strafrechtsmodel van de meerderjarigen. Dit kunnen wij echter niet aanvaarden aangezien in het klassieke strafrecht de retributie voorop staat. Door het bewust toevoegen van leed tracht men het verstoorde evenwicht in de rechtsorde te herstellen. Dit gerechtelijk model biedt duidelijke normen en regels, maar kenmerkt zich door diverse negatieve neveneffecten, waarbij de bedreiging voor de sociale toekomst van de delinquent de voornaamste is. Bovendien worden ook in dit model de slachtoffers verwaarloosd.

1.3. UITWEG UIT DE IMPASSE: HERSTELRECHT

De laatste jaren is een groeiende belangstelling ontstaan voor een derde weg, die een uitweg kan bieden uit de beschermings/bestrafingsimpasse, namelijk het herstelrecht ("restorative justice").

De basisoptie van het herstelrechtelijk jeugdsanctierecht is herstel of compensatie van de schade mogelijk maken of bevorderen. Het primaire interventiedoel is dus niet langer de daad te bestraffen (strafrecht) of de dader herop te voeren of te behandelen (beschermingsrecht). Immers, het delict wordt niet langer beschouwd als een overtreding van een abstract moreel juridische orde (strafrecht) of als een signaal van bepaalde problemen (beschermingsrecht), maar wel als een daad die materiële, psychische en/of sociale schade heeft veroorzaakt aan slachtoffer en/of gemeenschap.

Het herstelrecht plaatst dus de schade, veroorzaakt door een delict, voorop. Wanneer een delict heeft plaatsgevonden, is de eerste conclusie dat de maatschappij er niet in geslaagd is om concrete 'onschuldige burgers' te beveiligen tegen aanslagen op hun bezit of fysieke integriteit en om in haar samenleving de orde en rust te bewaren. Dit impliceert dat wanneer een delict plaatsgrijpt, de eerste vragen moeten zijn: (1) wie is het slachtoffer? (2) wat is de schade? (3) hoe kan deze hersteld worden? Het vatten van de dader en de oplegging van de sancties moeten daaraan ondergeschikt zijn. Ook als er geen gevatte dader is, moet de maatschappij de slachtoffers van delicten ondersteunen en tot hun herstel bijdragen, bijvoorbeeld

door de oprichting van een slachtofferfonds of door een uitbreiding van het gebruik van het bestaande fonds voor slachtoffers van opzettelijke geweldsmisdrijven. Wordt de dader toch gevat, dan wordt hij – vanaf de leeftijd van 12 jaar – verantwoordelijk geacht en moet de sanctie er in de eerste plaats op gericht zijn een bijdrage tot het herstel te leveren.

Dit herstel kan zowel gericht zijn naar een individueel slachtoffer als naar de gemeenschap. Bij een delict zijn onzes inziens drie partijen betrokken: dader, slachtoffer en gemeenschap. Zeker bij ernstige misdrijven heeft niet alleen de individuele benadeelde(n) maar ook de gemeenschap schade geleden. Immers, ernstige misdrijven tasten de veiligheidsgevoelens aan en doen het algemeen welzijn verminderen. De schade aan de gemeenschap kan gecompenseerd worden door de uitvoering van een gemeenschapsdienst, eventueel naast de rechtstreekse compensatie aan het slachtoffer.

Vandaar dat de prototypes van reacties op delinquent gedrag in een herstelmodel de dader-slachtofferbemiddeling en de gemeenschapsdienst zijn.

In een *dader-slachtofferbemiddeling* trachten de partijen, onder leiding van een derde neutrale partij, tot een overeenkomst te komen op welke wijze (een deel van) de schade kan hersteld/gecompenseerd worden. Deze bemiddelingsdienst zal dan contact opnemen met het slachtoffer en met de dader en aftasten of de partijen bereid zijn tot een herstel/compensatie-overeenkomst te komen. De bemiddelaar zal de betrokken partijen helpen een oplossing te vinden voor hun conflict, maar hij/zij kan geen oplossing opleggen. Op dit moment worden er in enkele jeugdrechtbanken reeds bemiddelingen met minderjarige daders van delinquent gedrag georganiseerd, bijvoorbeeld door BAS! in Brussel of door BAL (Bemiddelingsdienst Arrondissement Leuven). Het resultaat van zo'n bemiddeling kan diverse vormen aannemen, gaande van een financieel herstel over excuses aanbieden tot karweitjes verrichten voor de benadeelde.

De *gemeenschapsdienst* is een onbezoldigde arbeid ten bate van een openbare of private instelling van openbaar nut, opgelegd als gebaar van herstel, na een delict.

Andere doelstellingen van een sanctie, zoals afschrikking of heropvoeding, komen pas nadat het herstelkader bepaald is.

2. Herstelrecht en preventie

Alvorens dieper in te gaan op ons voorstel willen we eerst de aandacht vestigen op de relatie tussen preventie en herstelrecht. Vele minderjarige daders van delicten zijn maatschappelijk kwetsbaar. Men kan ze beschouwen als slachtoffers van het maatschappelijk functioneren. Het lijkt op het eerste gezicht misschien contradictorisch om van hen te eisen dat zij bijdragen tot het herstel van het leed dat zij hebben veroorzaakt, terwijl niets zou worden gedaan aan het (grote) onrecht waarvan zij zelf slachtoffer zijn. Voorstanders van het bestaande opvoedingsmodel vinden hierin een argument om het herstelrecht te verwerpen. Zij zijn van mening dat de maatregelen van de jeugdbescherming veel beter kunnen bijdragen tot het herstel

van de ongunstige levenssituaties van jonge daders dan het herstelrecht dat kan doen.

Ons antwoord hierop is dat onderscheid moet worden gemaakt tussen de verschillen in taken van de maatschappelijke instellingen. Vele andere teksten geven duidelijk aan dat de maatschappelijke kwetsbaarheid van jongeren, gezinnen, en zelfs van hele delen van de bevolking zeer ernstig moet worden genomen. Sociaal-economische rechtvaardigheid, buurtopbouwwerk, een adequaat onderwijssysteem, goed jeugdwerk, ... zijn zéér belangrijk en vormen een noodzakelijke bijdrage tot de verbetering van het lot van de maatschappelijk kwetsbare jongeren. Dit vormt de basis voor preventie en blijft een zéér grote opdracht. Daarover gaat het echter niet in dit artikel. Dit artikel gaat enkel over de allerlaatste schakel in een beleid dat streeft naar een harmonische samenleving, waarvan rechtvaardigheid en solidariteit de hoekstenen vormen. Deze laatste schakel is de vraag hoe justitie moet reageren wanneer een minderjarige, maatschappelijk kwetsbaar of niet, een delict heeft gepleegd en slachtoffers heeft gemaakt en mogelijks maatschappelijke schade heeft aangericht. Het is echter niet de eerste taak van justitie aan preventie te doen, of de positie van maatschappelijk kwetsbaren te verbeteren. Justitie moet op de eerste plaats reageren op een delict. Men mag wel verwachten dat het justitiële optreden rekening houdt met de preventieve en hulpverlenende inspanningen die buiten het gerechtelijk circuit plaatsgrijpen. Het gerechtelijk optreden moet zoveel mogelijk vermijden dat de negatieve maatschappelijke positie nog verergert. Verder zal blijken dat de herstelrechtelijk optreden daaraan tegemoet komt. De jonge dader wordt effectief met de gevolgen van zijn daden geconfronteerd, maar krijgt de gelegenheid deze op een constructieve wijze weer goed te maken, wat onzes inziens zijn sociale (her)integratie in de maatschappij meer bevordert dan een strafsanctie of zelfs dan een traditionele beschermingsmaatregel.

3. Basisprincipes van het herstelrecht

1. Elke gerechtelijke reactie moet op de eerste plaats gericht zijn op het gehele of gedeeltelijke, concrete of symbolisch herstel van het leed en de schade die door het delict zijn veroorzaakt, zowel ten aanzien van het concrete slachtoffer als ten aanzien van de samenleving.

2. Op elk niveau van de interventie moet de mogelijkheid open blijven tot vrijwillige deelname van de jonge daders aan een bemiddelings- of compensatie-initiatief ten aanzien van slachtoffers en/of aan hulpverlenings- en vormingsprogramma's zoals bijvoorbeeld een cursus 'omgaan met agressie', een assertiviteitstraining of een drugontwenningsprogramma.

3. Indien dwang moet worden uitgeoefend, dan mag dit enkel op grond van een volwaardige gerechtelijke procedure, en moet de reactie binnen de grenzen blijven van een redelijke proportionaliteit met de ernst van de schade.

4. Binnen de grenzen van de proportioneel bepaalde herstelverplichting moet de sanctie ook pedagogisch constructief zijn. Dit kan door er bijvoorbeeld voor te

zorgen dat de aard van uit te voeren gemeenschapsdienst ook een vormende waarde heeft.

5. Bij zeer ernstige misdrijven met hoge kans op recidive kunnen veiligheidsredden primeren op herstellende doelen. Opsluiting kan dan mogelijk zijn, weliswaar met een welbepaalde termijn die in verhouding staat tot de ernst van de schade en de aansprakelijkheid van de dader én met de mogelijkheid tot herziening naar een 'lichtere' reactie. Zowel herstellende als pedagogische activiteiten moeten binnen de setting optimaal ontwikkeld worden.

4. Het voorstel

4.1. PARKET

Na de kennisneming van een misdrijf, gepleegd door een minderjarige vanaf de volle leeftijd van 12 jaar, heeft het parket 6 maanden om te beslissen of het dossier voor de jeugdrechtbank wordt gebracht of niet. Tijdens deze periode kan het openbaar ministerie 3 beslissingen nemen:

1. Het parket moet het dossier altijd signaleren aan een gespecialiseerde bemiddelingsdienst, die nagaat in hoeverre één of ander vorm van herstel/compensatie mogelijk is tussen dader en slachtoffer. Deze bemiddeling is een vrijwillig aangegane negotiatie en is dus geen sanctie. De bemiddelaar kan op geen elk moment een overeenkomst opleggen. Meer nog, op elk moment kunnen de partijen beslissen eruit te stappen.

2. Terzelfder tijd kan het parket het dossier doorverwijzen naar een Comité voor Bijzondere Jeugdzorg of naar een andere erkende dienst voor vrijwillige hulpverlening, indien hij van oordeel is dat de jonge dader dusdanige problemen heeft dat hulpverlening gewenst is.

3. Tegelijkertijd onderzoekt hij ook de zaak. Het onderzoek is op de eerste plaats gericht op de voor het herstel relevante gegevens, zoals de aansprakelijkheid van de minderjarige, de (materiële en morele) schade, de draagkracht van de jongere en zijn mede-verantwoordelijken, de bereidheid van de jeugdige (en zijn omgeving) om mee te werken aan vrijwillige hulpverlening, de veiligheidsrisico's die de minderjarige inhoudt.

Minderjarige delinquenten, die ernstige delicten hebben gepleegd en waarbij de kans op recidive groot is, kunnen tijdens deze onderzoeksfase door de jeugdrechter in een open of gesloten instelling geplaatst worden.

Binnen een periode van 6 maanden moet de parketmagistraat een eindbeslissing nemen. Dit kan zijn, ofwel:

1. seponeren;
2. dagvaarden voor de jeugdrechtbank;
3. bij zéér ernstige misdrijven én bij een uitdrukkelijke ernstige bedreiging van de openbare veiligheid, dagvaarden voor de 'uitgebreide' jeugdrechtbank.

Deze eindbeslissing is in principe niet afhankelijk van het al dan niet slagen van het bemiddelings- of hulpverleningsproces. We beschreven reeds dat bij ernstige delicten ook de gemeenschap schade heeft geleden en dus recht heeft op compensatie. Het Openbaar Ministerie zal dus oordelen of het bemiddelingsresultaat op zich als maatschappelijke reactie volstaat, dan wel of het dossier nog voor de rechter moet gebracht worden.

4.2. JEUGDRECHTBANK

De jeugdrechtbank bestaat uit 1 rechter, die uit een pakket van (herstel-)sancties kan kiezen. Indien om de één of andere reden er geen bemiddelings- en/of hulpverlening(spoging) heeft plaatsgevonden op parketniveau, moet de jeugdrechter een dader-slachtofferbemiddeling of hulpverlening opnieuw overwegen. Om dezelfde redenen als bij de parketmagistraat betekent de aanvaarding van een dergelijk aanbod door de partijen niet dat de jeugdrechter geen sancties meer kan uitspreken. Hij heeft de keuze tussen:

1. De *berisping*. De inhoud is echter geen dreiging met straf, omdat dat in de lijn van het strafrecht ligt. De inhoud moet daarentegen herstelgericht zijn, bijvoorbeeld door de minderjarige te wijzen op het leed dat hij heeft veroorzaakt.

2. De *'uitgestelde' gemeenschapsdienst*. Dit houdt in dat de jeugdrechter een gemeenschapsdienst van een bepaald aantal uren uitspreekt, maar de effectieve uitvoering uitstelt, om de kansen van een buiten-gerechterlijke en in principe vrijwillige hulpverlening open te laten. Na zes maanden moet blijken of echte vrijwilligheid tot stand is gekomen. De jeugdrechtbank kan dan beslissen ofwel dat uit de aange-gane vrijwilligheid een voldoende herstelbereidheid vanwege de dader blijkt, dat de gemeenschapsdienst bijgevolg niet meer hoeft en dat de zaak kan afgesloten worden. Ofwel dat aandringen tot het volgen van een hulpverlenings- of vormingsprogramma geen zin heeft en dat de uitgesproken gemeenschapsdienst effectief moet worden uitgevoerd.

We kunnen ons daarbij indenken dat het volgen van een hulpverleningsprogramma door de dader het onveiligheidsgevoelen bij de bevolking (gedeeltelijk) kan verminderen, wat bijdraagt tot het herstel van het welzijn in de samenleving.

Uitstel kreeg de voorkeur op opschorting, omdat uitstel meer duidelijkheid biedt aan de jongere. Het herstelrechtelijk kader blijft aanwezig omdat een herstelsanctie wordt uitgesproken waardoor aan de jongere duidelijk wordt gemaakt dat hij schade heeft veroorzaakt die dient hersteld te worden. Door het uitstel wordt hem de kans gegend aan zijn gedrag te werken. Je kan hier bezwaarlijk nog van volledige vrijwilligheid spreken, maar het lijkt ons een accepteerbaar compromis met het belang dat toch gehecht moet worden aan het werken naar gedragsverandering.

3. De *gemeenschapsdienst*. Het aantal uren dat de jongere moet gaan werken wordt bepaald door de jeugdrechter en moet in verhouding staan tot het delict, de ernst van de schade en de mate van aansprakelijkheid van de jonge dader. De inhoud van de gemeenschapsdienst moet zoveel mogelijk pedagogisch uitgewerkt worden en dus voor de jongere een zinvolle taak zijn.

De begeleiding van deze herstelsanctie kan toevertrouwd worden aan een gespecialiseerde private dienst, zoals die trouwens nu al bestaat in verschillende arrondissementen, of aan de sociale dienst bij de jeugdrechtbank, zoals de gemeenschapsdienstpraktijk oorspronkelijk is begonnen aan de jeugdrechtbank van Mechelen.

4. Vanaf een bepaalde ernstgraad kan de jeugdige *geplaatst worden in een open instelling*, indien blijkt dat de directe omgeving van de jongere een correcte uitvoering van de gemeenschapsdienst ernstig bemoeilijkt. Een tweede reden kan zijn dat het milieu de jongere tot nieuwe delicten zou kunnen aanzetten, en dat bijgevolg een tijdelijke verwijdering uit de thuissituatie noodzakelijk is. Dit verplicht verblijf is dus op de eerste plaats een begeleidings- of veiligheidsmaatregel. De gemeenschapsdienst zal dan uitgevoerd worden vanuit de instelling. Gedurende het verblijf worden tevens herstelgerichte en pedagogische activiteiten ontwikkeld. De maximale duur van het instellingsverblijf moet in verhouding staan tot de ernstgraad en kan nooit langer zijn dan de termijn noodzakelijk om de gemeenschapsdienst volledig af te werken. Is de uitvoering sneller afgerond, dan wordt het verblijf op dat moment ook opgeheven.

Een belangrijke vraag blijft hoe te reageren op jongeren die *niet* bereid zijn tot uitvoering van de gemeenschapsdienst. In ons voorstel kan de minderjarige daartoe verplicht worden. Indien de jongere er niet in slaagt deze te volbrengen vanuit de thuissituatie, kan hij geplaatst worden in een open instelling, waar er gewerkt zal worden aan zijn bereidheid tot uitvoering en waar de uiteindelijke volbrenging sterk zal ondersteund en begeleid worden. Blijft hij zich echter aan de herstelsanctie onttrekken, dan blijft in principe niets anders over dan hem geplaatst te houden voor een termijn met een duidelijk afgebakend maximum. De ervaring wijst evenwel uit dat goede begeleidingsmethodieken dergelijke weigeringen tot een minimum kunnen beperken.

4.3. UITGEBREIDE JEUGDRECHTBANK

De Uitgebreide jeugdrechtbank beslist over de eventuele *jeugdopsluiting* van de minderjarige en de duur ervan, of neemt dezelfde sancties als de gewone rechtbank. De toepassing van deze ingrijpende vrijheidsberovende sanctie moet zo beperkt mogelijk worden gehouden. Daarom voorzien wij in het volgende.

1. Het is niet langer de jeugdrechter alleen die deze beslissing neemt, maar hij wordt bijgestaan door twee bijzitters. De bijzitters worden door de Minister van Justitie aangesteld, te kiezen uit een lijst van vrijwillig deskundigen.

2. Deze jeugdopsluiting kan enkel worden opgelegd indien de jongere *zéér* ernstige misdrijven heeft gepleegd én een zware bedreiging vormt voor de openbare veiligheid.

3. De rechtbank kan enkel overgaan tot een dergelijke opsluiting na een uitvoerige motivatie.

4. De Uitgebreide jeugdrechtbank kan te allen tijde ook de gewone herstelsancties van de jeugdrechtbank opleggen.

Wij hopen dat deze drempels de toepassing van de jeugdopsluiting tot een minimum zal beperken. Terzelfder tijd blijven we hopen dat er – en liefst zo snel mogelijk – een beter, constructiever, minder ingrijpende reactie zal gevonden worden voor deze uiterst zware sanctie. Zolang dit alternatief niet gevonden is, moet de samenleving onzes inziens beveiligd worden tegen deze zware delinquenten.

De uitvoering vindt plaats in een 'jeugddetentiecentrum'. Op elk moment, bijvoorbeeld bij een vermindering van het veiligheidsrisico, kan de opsluiting opgeheven worden en omgezet worden in een herstelsanctie, voorzien door de gewone jeugdrechtbank. Omgekeerd is een verlenging van de opsluiting nooit mogelijk, tenzij er nieuwe feiten werden gepleegd, en dus een nieuwe procedure werd opgestart.

Het voorzien in deze sanctie betekent wel dat de uithandengeving vanaf 16 jaar wordt afgeschaft. Belangrijk te vermelden is dat deze opsluiting *niet* bedoeld is als een straf. Daarom ook willen wij de term 'jeugdgevangenis' niet in de mond nemen, omdat deze term verwijst naar opsluiting als leedtoevoeging. De term "detentie"-centrum geeft wel de juiste bedoeling aan, nl. een instelling waarin men de dader wil vasthouden, omdat tezeer wordt gevreesd dat hij anders ernstige recidivedelicten zou plegen. Binnen het detentiehuis moeten herstelgerichte taken ontwikkeld worden, zoals bijvoorbeeld een dader-slachtofferbemiddeling op touw zetten vanuit de instelling waarbij gewerkt wordt naar excuses aanbieden, de jongere laten werken voor slachtoffer(s) of slachtofferfondsen, enz. Bovendien moet het regime pedagogisch van aard zijn. Het regime dat wij voor ogen hebben zal wellicht veel gelijkenis vertonen met wat bijvoorbeeld nu in een gesloten instelling gebeurt. Alleen zal in het detentiecentrum ook meer uitdrukkelijk gewerkt worden aan herstelrechtelijke initiatieven en kan de uitvoering hiervan invloed hebben op de duur van de opsluiting. De reden van de plaatsing zal echter minder dubbelzinnig zijn dan wat nu vaak het geval is.

5. Bijstand

In de loop van het onderzoek heeft de jongere het recht op bijstand van een advocaat en van een door hem aangewezen vertrouwenspersoon, die meerderjarig moet zijn en aangeduid door de jongere zelf. In principe kan dit een ouder zijn, een leerkracht of jeugdwerker, maar ook een oudere broer of vriend(in).

6. Herstelrecht en hulpverlening

De finaliteit van het herstelrechtelijk jeugdsanctierecht is herstel/compensatie van de schade mogelijk maken of bevorderen. Het delict wordt dus op de eerste plaats gezien als een daad die materieel, psychisch en/of sociale schade heeft veroorzaakt aan slachtoffer en/of gemeenschap. De sanctie moet proportioneel zijn aan de ernst en de mate van de schade en aan de aansprakelijkheid en draagkracht van de dader.

Van zodra deze proportionaliteit vastligt, kan (moet) zoveel als mogelijk gewerkt worden aan de rehabilitatie van de jonge delinquent. Onzes inziens kan dit herstelrechtelijk model duidelijke pedagogische effecten hebben. Het pedagogisch karakter kan liggen in de aard van de begeleiding of in de inhoud van de sanctie zelf. Een gesprek met het slachtoffer in een bemiddeling kan de dader inzicht geven in de gevolgen van zijn daden. Een gemeenschapsdienst geeft de dader de mogelijkheid positieve ervaringen op te doen, met een mogelijke versterking van het zelfconcept als resultaat. Worden deze opvoedende effecten evenwel als prioritair beschouwd, dan zouden de rechtswaarborgen, en meer in het bijzonder het proportionaliteitsbeginsel, weer in het gedrang komen, gezien alle aandacht dan opnieuw op de persoon van de dader gericht zou zijn. In een herstelrechtelijk jeugdsanctierecht blijft dus de opvoeding een belangrijke rol spelen, maar pas nadat de grenzen van de herstel-sanctie werden bepaald.

Naast het feit dat het herstelrecht op zich pedagogische effecten kan hebben, blijft de procedure met mogelijks gedwongen hulpverlening voor jongeren in een 'problematische opvoedingssituatie' ook bestaan (de zgn. POS-sers). De scheiding tussen MOF en POS is in ons voorstel duidelijker doorgetrokken, maar overbruggingen blijven mogelijk. Voor het parket is een belangrijke taak weggelegd. Het parket oordeelt of een zaak als misdrijf wordt behandeld, dan wel als een problematische opvoedingssituatie verwijst naar, bijvoorbeeld, het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg. Maar er is meer. Het parket kan zowel een dossier doorverwijzen naar de door de Gemeenschappen opgezette hulpverlening als de zaak aanhangig maken bij de jeugdrechtbank. Beide sporen volgen dan elk hun weg via de geëigende procedures. Uiteraard beseffen we dat dit ook nadelen heeft, bijvoorbeeld: wordt dit voor de jongere niet té ingewikkeld? Zal hij de verschillende procedures begrijpen? Aan de andere kant zijn we van mening dat de reactie op een delinquente jongere en een POS-ser in beginsel erg verschillend moet zijn, nl. herstel tgo. hulpverlening.

Dit impliceert meteen dat deze twee doelgroepen niet langer in dezelfde instellingen worden gehuisvest. En misschien moeten deze instellingen wel door verschillende overheden gefinancierd worden? De gesloten instellingen waar de jongeren geplaatst worden via de 'uitgebreide' jeugdrechtbank noemen we in ons voorstel 'jeugddetentiecentra'.

7. Besluit

In ons voorstel tot een herstelrechtelijk jeugdsanctierecht staat het herstel of de compensatie van de (materiële en morele) schade aan slachtoffer en gemeenschap centraal. Ons model steunt bijgevolg op twee pijlers: de dader-slachtofferbemiddeling en de gemeenschapsdienst. Met deze twee reactiewijzen kunnen o.i. de meeste delicten afgehandeld worden. In een soort voorportaal van dit herstelrecht krijgen de vele behandelings-/vormings-/hulpverleningsprojecten een plaats. En tot slot moet een jeugddetentiecentrum gebouwd worden om de jeugdige delinquenten die dusda-

nig zware delicten gepleegd hebben dat ze de veiligheid van de samenleving in gevaar brengen, voor een duidelijk afgebakende termijn te huisvesten.

Wij menen dat dit herstelmodel een veel constructiever model is dan het huidige jeugdbeschermingsmodel, en misschien wel met meer pedagogische effecten. Daarenboven krijgt het slachtoffer eindelijk de plaats die het verdient.